

PEDAGOGIKADA NUTQ MADANIYATINING AHAMIYATI.

Karimova Charosxon Ibroximjon qizi.

Annotatsiya.

Nutq madaniyati pedagogik jarayonda muhim o‘rin tutadi. Bu nafaqat o‘quvchilarning so‘zlashish, yozish va fikr almashish qobiliyatini rivojlantiradi, balki ularning intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga ham hissa qo‘shadi. Nutq madaniyati pedagoglar va o‘quvchilar o‘rtasidagi samarali muloqotni ta‘minlash, axloqiy va madaniy qadriyatlarni o‘rgatishda asosiy vosita hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: Nutq madaniyati, pedagogika, kommunikatsiya, o‘quvchilar, pedagogik jarayon, madaniy muloqot

Pedagogik faoliyatning samarali bo‘lishi ko‘p jihatdan nutq madaniyatiga bog‘liq. Nutq madaniyati – bu shaxsning so‘zlashish, fikrini aniq va ravon ifodalash, boshqa odamlar bilan muloqotda madaniyatli bo‘lish qobiliyatidir. Pedagogik jarayonda nutq madaniyati nafaqat o‘quv jarayonini sifatli tashkil etish, balki o‘quvchilarda axloqiy va madaniy qadriyatlarni shakllantirishda ham muhim rol o‘ynaydi. Shu sababli pedagoglar nutq madaniyatini rivojlantirishga alohida e‘tibor berishlari zarur.

Pedagogik jarayonda nutq madaniyati o‘quvchilarning intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. O‘quvchilar nutq madaniyatini rivojlantirganda nafaqat o‘z fikrini aniq va ravon ifodalay oladi, balki pedagog bilan samarali muloqot o‘rnatadi. Shu bilan birga, nutq madaniyati o‘quvchilarda tinglash va tushunish qobiliyatini ham oshiradi, bu esa ta‘lim jarayonining sifatini yaxshilaydi.

Nutq madaniyati pedagoglar uchun ham muhimdir. Pedagogning so‘zlashuvi aniq, tartibli va madaniyatli bo‘lsa, o‘quvchilar uning fikrlarini oson qabul qiladi va dars jarayoni samarali kechadi. Shu sababli pedagoglar nutq madaniyatiga rioya qilish, so‘zlashuv uslubi va ifoda vositalarini doimiy ravishda takomillashtirishlari zarur.

Pedagogik jarayonda nutq madaniyati shuningdek, axloqiy va madaniy qadriyatlarni shakllantirishda asosiy vosita hisoblanadi. O'quvchilar pedagogning nutq uslubi va muloqot madaniyatini kuzatib, o'z nutqini tartibga solishni o'rganadilar. Bu esa nafaqat bilimlarni o'zlashtirishni osonlashtiradi, balki ijtimoiy muhitda muloqot qoidalariga rioya qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Nutq madaniyati rivojlangan pedagogik jamoa o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rag'batlantiradi va dars jarayonini interaktiv hamda samarali qiladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, masalan, guruhli munozaralar, taqdimotlar va loyihalar orqali nutq madaniyati yanada mustahkamlanadi. Shu tarzda o'quvchilar nafaqat so'zlashuv ko'nikmalarini oshiradi, balki jamoada fikr almashish va muammolarni hal etish qobiliyatini ham rivojlantiradi.

Nutq madaniyatining pedagogik jarayondagi yana bir ahamiyati – o'quvchilarni ijtimoiy muhitga tayyorlashdir. Madaniyatli nutq, to'g'ri talaffuz va aniq ifoda o'quvchilarda o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradi, ularni jamiyatda samarali muloqot qila oladigan shaxs sifatida shakllantiradi.

Nutq madaniyati shuningdek, pedagogik baholash va tarbiyaviy ishlarning samaradorligini oshirishda ham muhim ahamiyatga ega. Pedagog nutq orqali o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholaydi, ularni rag'batlantiradi va xatolarini tuzatadi. Agar nutq aniq va madaniyatli bo'lsa, o'quvchilar berilgan tavsiyalarni to'g'ri qabul qiladi va o'zini takomillashtirishga intiladi. Shu bilan birga, madaniyatli nutq o'quvchilar o'rtasida hurmat va ishonch muhitini yaratadi, bu esa pedagogik jarayonning samarali bo'lishiga xizmat qiladi.

Zamonaviy pedagogik amaliyotda nutq madaniyatini rivojlantirishning alohida metodlari mavjud. Masalan, nutq mashqlari, dialog va debatlar, taqdimotlar, hikoya qilish va drammatizatsiya faoliyatlari orqali o'quvchilarning so'zlashuv madaniyati mustahkamlanadi. Bunday faoliyatlar o'quvchilarda nafaqat muloqot ko'nikmalarini, balki ijodiy fikrlash va muammolarni hal etish qobiliyatini ham oshiradi. Pedagog nutq madaniyati o'quvchilarning ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Madaniyatli va aniq ifoda o'quvchilarda o'z fikrini boshqalarga yetkazish, murosaga kelish

va jamoada samarali ishlash qobiliyatlarini shakllantiradi. Bu esa ularni kelajakda jamiyatda faol va mas'uliyatli shaxslar sifatida rivojlanishiga yordam beradi. Nutq madaniyati pedagogik jarayonda o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishda ham ahamiyatlidir. Madaniyatli va tushunarli nutq, pedagogning ishonchliligi va qiziqarli ta'lim uslubi o'quvchilarni darsga jalb qiladi, ularning faol ishtirokini rag'batlantiradi. Shu tarzda nutq madaniyati nafaqat bilim berish, balki tarbiyaviy va kommunikativ jarayonlarning samaradorligini oshirish vositasi hisoblanadi.

Nutq madaniyati pedagogik jarayonda shuningdek, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va tahlil qobiliyatini rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Pedagog o'z nutqida mantiqiy va izchil fikrlarni qo'llasa, o'quvchilar ham fikrlarini tartib bilan ifodalashga o'rganadi. Bu jarayon nafaqat dars samaradorligini oshiradi, balki o'quvchilarda mustaqil fikrlash va o'z qarorlarini asoslash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Nutq madaniyati pedagogga darsni individual yondashuv bilan olib borish imkoniyatini ham beradi. Har bir o'quvchining nutq darajasi va tushunish qobiliyatiga mos uslubni tanlash orqali pedagog samarali muloqot o'rnatadi. Bu esa o'quvchilarning bilimni tezroq va chuqurroq o'zlashtirishini ta'minlaydi. Nutq madaniyati pedagogik etikaga ham bog'liqdir. Madaniyatli va muloyim so'zlashuv pedagogga o'quvchilar bilan hurmatga asoslangan munosabat o'rnatishga yordam beradi. O'quvchilar pedagogning nutq uslubini kuzatib, o'zlarida ham madaniyatli muloqot odatlarini rivojlantiradilar, bu esa ijtimoiy muhitda samarali va sog'lom kommunikatsiya muhitini yaratadi. Nutq madaniyati pedagogik innovatsiyalar va texnologiyalarni qo'llashda ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, elektron taqdimotlar, onlayn muloqot platformalari, interaktiv mashg'ulotlar orqali pedagog o'z fikrini aniq yetkazadi va o'quvchilarning faol ishtirokini rag'batlantiradi. Bu esa zamonaviy ta'lim jarayonini yanada samarali qiladi va o'quvchilarning kommunikativ ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Xulosa.

Nutq madaniyati pedagogik jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi. U o'quvchilarning fikr ifodalash, tinglash va muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi, pedagog bilan samarali aloqa o'rnatishga yordam beradi. Shu bilan birga, nutq madaniyati o'quvchilarda intellektual, ijtimoiy va madaniy rivojlanish jarayonlarini qo'llab-quvvatlaydi, axloqiy va madaniy qadriyatlarni shakllantiradi. Pedagogning madaniyatli va aniq nutqi o'quvchilarning bilim olish jarayonini samarali qiladi, ularni motivatsiya qiladi va jamoaviy muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash bilan nutq madaniyati yanada mustahkamlanadi va o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatini oshiradi. Pedagogik faoliyatda nutq madaniyatini rivojlantirish nafaqat bilim berish, balki tarbiyaviy, ijtimoiy va kommunikativ jarayonlarning samaradorligini oshirishda asosiy omil hisoblanadi. Pedagoglar va o'quvchilar nutq madaniyatini shakllantirishga doimiy e'tibor qaratishi, ta'lim jarayonini sifatli va samarali qilishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Ta'lim jarayonida nutq madaniyatini shakllantirish masalalari Toshkent. "Sharq" 1999 256 b
2. Ona tili- davlat tili. Toshkent "Adolat" 2004 80 b
3. A.Avloniy Turkiy guliston yoxud axloq "O'qituvchi" 1992
4. Yo'ldashev J. Hayot va tafakkur sayyorasi- T. Fan 1991
5. Kommenskiy Ya. A Buyuk didaktika- T O'qituvchi, 1975, 238 b
6. Sayidahmedov N. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya- T 2003, 68 b.